

ORCHIDEEËNBESCHERMING IN HOOFDDORP (GEMEENTE HAARLEMMERMEER)

R. de REGT

Summary

In the Netherlands all orchids are protected. It is forbidden to pick them, to dig them out or to mow them off. Local governments must bear this in mind when mowing. Nevertheless this is often not done. One can understand this, when the authorities are unaware of the occurrence of the orchids. But also when this is known they often offend against the law for what reason whatsoever. Often the only way is to inform the police. The author describes such a situation in Hoofddorp (municipality of Haarlemmermeer). She gives a survey of what she did to stop this mismanagement, and gives a checklist how to act in similar cases.

Zusammenfassung

In den Niederlanden sind sämtliche Orchideen geschützt; sie dürfen also weder gepflückt, noch ausgegraben oder abgemäht werden. Gemeinde müssen das auch bei Mäharbeiten berücksichtigen. Dennoch ist dies oft nicht der Fall, was man verstehen kann, wenn die Behörden nicht vom Vorkommen der Orchideen wissen. Aber auch wenn die Wuchsorte bekannt sind, wird aus welchen Gründen auch immer häufig gegen das Gesetz verstoßen. Oft kann man dann nur noch die Polizei einschalten. Die Autorin beschreibt eine solche Situation in Hoofddorp (Gemeinde Haarlemmermeer). Sie gibt eine Übersicht, wie sie dieser Situation ein Ende gesetzt hat und gibt eine Kontrollliste wie man in derartigen Fällen vorgehen kann.

Hoe is het met de bescherming van orchideeën gesteld?

Iedereen die het goed meent met de natuur, weet dat alle in Nederland voorkomende orchideeën beschermd zijn en op de Rode Lijst staan. De bescherming is geregeld bij wet, zelfs internationaal. De Nederlandse wetgeving is hieraan ondergeschikt. Orchideeën mag je niet plukken, uitsteken, maaien etc., in welk groeistadium dan ook.

Maar hoe is dat in de praktijk?

De praktijk in de gemeente Haarlemmermeer

Eind juni 2000 liep ik met mijn hond mijn gebruikelijke rondje over het bedrijventerrein Beukenhorst in Hoofddorp. In de taluds langs de siervijvers bloeide een diep roze plant. Nu heb ik altijd al belangstelling voor wilde planten gehad, maar deze plant zag ik voor het eerst.

Op zaterdagochtend ben ik naar de heemtuin De Heimanshof gefietst om te vragen wat voor plant het betrof. Hier kreeg ik te horen dat het een orchidee was en wel de Rietorchis (*Dactylorhiza praetermissa*). Het was treurig, maar in de Haarlemmermeer werden deze planten gewoon gemaaid, terwijl ze toch beschermd zijn.

Toen meer groeiplaatsen van deze orchidee in de polder werden aangetroffen, heb ik eerst contact opgenomen met de verschillende rayonbeheerders voor het groen van de gemeente om te melden dat er inheemse orchideeën stonden te bloeien en dat deze bedreigde planten bescherming genoten in het kader van de Natuurwetgeving. Ze mochten dus niet afgemaaid worden. Vervolgens ben ik alle bedrijven in de wijk Beukenhorst afgegaan waar in de eigen tuin de Rietorchis langs de oevers bloeide. Men reageerde heel enthousiast en zou direct de maaier inlichten. Bij VNU ging men zelfs zo ver dat men direct met de wethouder belde en hem dringend verzocht het maaien van de orchideeën te doen stoppen. Ook heeft VNU een exemplaar van Grasduinen van juni 2000 aan de wethouder gestuurd waarin een artikel was opgenomen over ecologisch bermbeheer. In het artikel stond ook een foto van de Rietorchis.

Alle vindplaatsen van bloeiende orchideeën zijn vervolgens doorgegeven aan de betreffende wethouder en aan de rayonbeheerders van de gemeente Haarlemmermeer. Ook zijn politici van D66 en Groen Links benaderd. Toch ging de gemeente door met maaien.

Een dagtaak

Het kostte heel veel tijd om de gemeente Haarlemmermeer tot actie aan te zetten. Ik heb gebeld, geschreven, gebeld en geschreven gedurende bijna de hele dag, bijna twee weken lang. Hier heb ik een dagboek van bijgehouden. De weg was lang.

Enkele fragmenten wil ik u niet onthouden:

- Op 29 juni heb ik naar de wethouder een artikel laten faxen uit de NRC over de politieke straf die de gemeente Almere onlangs had gekregen voor het illegaal maaien van orchideeën. De straf: publicatie van de overtreding in een landelijk dagblad onder vermelding van de boete van f 5.000,-.

Legenda bij de foto's op pag. 47:	1	2
	3	4

- 1 De auteur op de groeiplaats van Grote keverorchis (*Listera ovata*), 18-5-2001
- 2 Rietorchis (*Dactylorhiza praetermissa*) bij Hoofddorp, 6-7-2000
- 3 Vleeskleurige orchis (*Dactylorhiza incarnata*) bij Hoofddorp, 18-5-2001
- 4 Fors exemplaar van Grote keverorchis (*Listera ovata*) in het Wandelbos, 18-5-2001

Foto's: A.H. Koper



Op deze datum heeft de wethouder ook een onderhandse notitie van 3 bladzijden van mij ontvangen met voorlichting over inheemse orchideeën. Hiervoor zijn de ecologen van Almere en Zoetermeer geraadpleegd. Ook heb ik aangedrongen op actie van de wethouder, omdat het strafbaar is om orchideeën te maaien. Ik ging ervan uit dat de wethouder blij zou zijn met de groei en bloei van de inheemse orchideeën in de polder.

- Toen ik zondag 2 juli op zoek was naar orchideeën, zag ik dat er langs de van Heuven Goedhartlaan gemaaid was. Daar lagen tientallen orchideeën tussen het gemaaide riet. Gelukkig stond op 2 juli nog een heel grote populatie orchideeën te bloeien in de nog niet gemaaide strook langs het water.

- Maandag 3 juli 2000 heb ik mijn bevindingen van 2 juli aan de wethouder doorgegeven en aan de rayonbeheerder. Alles is gedaan om de gemeente Haarlemmermeer te behoeden voor een inmenging van de Algemene Inspectie-Dienst (AID).

Helemaal gerustgesteld was ik, omdat uit alles bleek dat de gemeente zo blij was met mijn inventarisatie. Men had mij ook gezegd: "Als u ze ziet, geeft u dan de plaats aan ons door". Fantastisch toch?

Voor de zekerheid heb ik toch even met het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij gebeld. Mijn contactpersoon binnen de gemeente had mij namelijk gezegd dat hij wel eens in de wetten zou gaan kijken hoe beschermd die orchideeën nu eigenlijk wel waren. Een beetje onzeker vroeg ik de ambtenaar van LNV wat de rechten van de inheemse orchideeën waren. Het antwoord was heel kortaf: "Mevrouw, u mag niet eens een orchidee die gemaaid is, in een vaas zetten. Dan bent u strafbaar. Als een gemeente orchideeën maait, moet u de politie inschakelen. Het is niet uw probleem, maar dat van de officier van Justitie."

Op 5 juli reed ik met mijn auto langs de plaats waar drie dagen geleden nog tientallen orchideeën stonden te bloeien en zag dat alles weg was. Toen werd ik HÉÉL boos. Ik voelde mij met een kluitje in het riet gestuurd.

Vanaf maandagochtend, na het contact met LNV, had ik al een onaangenaam gevoel. Donderdag 6 juli heb ik mijn plicht als burger gedaan en de AID ingeschakeld om 8.30 uur en vervolgens de wethouder hiervan op de hoogte gesteld. Daarna om 8.45 uur ben ik gaan kijken bij de van Heuven Goedhartlaan - met fototoestel. Inderdaad, het maaisel van de vorige week (riet) lag er nog, maar het maaisel van dinsdag 4 juli was weggehaald. Er was gemaaid tot in de bodem. De orchideeën in het eerste maaisel waren weg, opgeraapt. Langs het water waren de resten "geklepeld". Er zijn foto's gemaakt.

Dezelfde ochtend had ik om 9.00 uur mijn afspraak met de fractievoorzitter van Groen Links en de KNNV om orchideeën te gaan bekijken, op de fiets. Anneke Koper van de KNNV Haarlem heeft foto's gemaakt met een daarbij behorend verslag. Dit heeft zij op 11 juli aan de wethouder toegestuurd.

's Avonds vond de commissievergadering plaats, waar ik helaas niet bij kon zijn. Er is toen wel over het een en ander gesproken en besloten het maaien te stoppen.

- Vrijdag 7 juli heb ik tijdens het uitlaten van de hond een grote maaimachine gesignaleerd bij een populatie van 26 stuks Breedbladige wespenorchis (*Epipactis helleborine*) vlak bij mijn huis. Ik heb de maaier gevraagd te stoppen met maaien omdat er op 6 juli in de raadscommissie Openbare Werken besloten was in ieder geval geen plekken meer te maaien die door mij aangegeven waren. De man wist van niets, maar hij is toch gestopt, na het noteren van mijn

naam. Een stuk of 20 orchideeën waren toen al gemaaid.

Thuisgekomen heb ik weer de AID gebeld; deze wilde direct langskomen. Aangezien de orchideeën toch al gemaaid waren, is de afspraak blijven staan op zaterdag 8 juli.

Vervolgens heb ik teleurgesteld de gemeente gebeld en gemeld dat ik nu het Haarlems Dagblad ging inschakelen en dat de wethouder de plantenbakken bij de skatebaan in het centrum op het Raadhuisplein niet mocht laten wieden, omdat daarin ook de Breedbladige wespenorchis groeide.

- Zaterdag 8 juli om 10.00 uur ben ik mijn ronde gaan doen met de AID tot 12.00 uur.

Die middag heeft het Haarlems Dagblad een interview afgenomen.

- Zondag 9 juli zijn er foto's gemaakt door de krant, zodat dinsdag 11 juli het artikel kon worden geplaatst

-Vrijdag 14 juli stond een klein berichtje in het Haarlems Dagblad: de wethouder zegde een discussie toe over de evaluatie van het maaien van orchideeën, direct na het zomerreces. Dit op verzoek van Groen Links.

Dezelfde dag heb ik de kopie ontvangen van de KNNV-brief van Anneke Koper aan de wethouder. Helaas heeft de gemeente Haarlemmermeer nooit de moeite genomen de brief officieel in te nemen, te bevestigen, laat staan te beantwoorden.

Argumenten en aanbevelingen

Mijn dagboekfragmenten laten zien dat het nogal tijdrovend is als je alles nog moet opzoeken, wetten opsnorren, mensen moet bellen, brieven moet schrijven, alles lezen wat er op het gebied van orchideeën is geschreven, maar vooral controleren of de orchideeën er nog wel staan. Daarom het volgende als u ook van orchideeën wilt blijven genieten in uw woonomgeving en daar actief iets aan wilt doen.

Eerst moet gebeld worden met de betreffende instantie om te melden waar de orchideeën staan. Daarna is het raadzaam om een brief op te stellen en de ontvangst officieel te laten bevestigen. Niet vergeten om een antwoord op de brief te vragen binnen de wettelijke termijn van 6 weken. Aangezien de bestuurder/ambtenaar wellicht niet op de hoogte is van de beschermende wetgeving, evenmin als van de groei en bloei van de plant, mag een voorlichting over de groei en bloei van de orchideeën en de wettelijke bescherming niet ontbreken. Hoe ziet de plant eruit en waar is deze te vinden? Welke wet en regelgeving betreft het? Eventueel kunnen voorbeelden van strafvervolgning gegeven worden. Ook een afbeelding van de plant geeft meer duidelijkheid.

In de brief kunnen aanbevelingen worden gedaan, bijvoorbeeld:

- het opstellen van een beheersplan (precies aangeven waar de orchideeën groeien; vaststellen dat het beschermingsbelang uitstijgt boven andere belangen; aangeven welke dat zijn). Zo'n intentieverklaring kan in de gemeenteraad worden behandeld.
- het formuleren van een beleid voor beschermde planten, waarin beheersplannen zijn opgenomen. Ook moeten in dit meerjarenbeleid de maatregelen worden genoemd die nodig zijn om de beheersplannen uit te voeren. Gedacht kan worden aan grasbestek aanpassen, met andere woorden, alleen maaien als dit geen risico oplevert voor beschermde

- planten, geen gebruik van onkruidwerende middelen, weghalen van het maaisel etc.
- erop aandringen dat voor het tot stand komen van een concept-beleidsplan behalve de interne experts, ook externe specialisten moeten worden geraadpleegd. Te denken valt aan beheerders van heemtuinen, ecologen van andere gemeenten waar deze zaken goed geregeld zijn, natuurgroeperingen etc.
- vooral nadruk leggen op het riskeren van een boete en negatieve landelijke publiciteit indien niet snel op de problematiek wordt ingesprongen; melding maken van de AID als controlerende instantie en erop wijzen dat er DIRECT actie moet worden ondernomen.
- erop wijzen dat beheersmaatregelen, zoals aangepaste maaibestekken, moeten worden gemeld aan de Provincie en het Ministerie van LNV.

Vóór het inschakelen van de AID moet er wel moeite gedaan worden om de gemeente ervan op de hoogte te stellen dat er Rode-Lijstplanten in haar gebied voorkomen.

De wetgeving inzake orchideeën

De inheemse orchideeën zijn beschermd; deze aanwijzing is geschied bij ministeriële regeling, noodzakelijk ter uitvoering van internationale verplichtingen (verdrag van Bern van 1979). De Habitatrichtlijn (1992) bevat enkele bepalingen met betrekking tot de bescherming van bepaalde plantensoorten, o.a. alle wilde orchideeën. Sinds 3 december 1997 zijn alle orchideeën in Nederland als beschermde planten aangewezen; hun namen zijn gepubliceerd in de Staatscourant (Stb. 1997, 680, later gewijzigd bij het Besluit van 9 december 1998).

Verder is er de Natuurbeschermingswet 1998, welke in samenhang met de Natuurbeschermingswet 1968 gezien moet worden.

Als laatste noem ik de nieuwe Flora- en faunawet. Als deze wet van kracht wordt (een gedeelte is dat al, o.a. art. 1), vervangt deze de soortenwetgeving uit de Natuurbeschermingswet 1998. Deze laatste gaat dan alleen over gebiedsbescherming (natuurgebieden).

De ontwerp-Flora- en faunawet is nog moeilijk te verkrijgen. De memorie van toelichting dateert nog uit 1991 en loopt niet synchroon met de ontwerp-Flora- en faunawet van 1998. Het was de bedoeling dat de F&F-wet van kracht zou worden in het voorjaar van 2001. Helaas mocht dit nog niet zo zijn.

Art. 19 van de F&F-wet is erg interessant voor de soortenbescherming buiten natuurgebieden. Het betreft de beschermde leefomgeving. Deze bescherming kan verleend worden door de provincie voor een gebied dat niet onder de natuurwetgeving valt, indien gebied en leefomgeving belangrijk zijn voor de instandhouding van de soort. De beschermde leefomgeving kan dan worden vastgesteld in het bestemmingsplan. Er zal nog wel wat jurisprudentie moeten volgen, voordat art. 19 te hanteren valt.

Habitatrichtlijn (1992). De volgende artikelen zijn belangrijk voor de soortenbescherming: art. 6, lid 2, lid 3, lid 4.

Flora- en faunawet (ontwerp). Belangrijke artikelen zijn:

art. 1, art. 2, lid 1 en 2; art. 3, lid 1 en 2; art. 7, lid 1, 2, 3 en 4; art. 8; art. 13, lid 1; art. 17; art. 19, lid 1 en 2.

Natuurbeschermingswet 1968 en 1998.

Deze wetten moeten tot het van kracht worden van de F&F-wet worden aangehouden als belangrijkste wetten.

De Milieufederaties hebben een publicatie uitgegeven waarin alle groene wetten keurig met aanwijzingen zijn terug te vinden. Tevens zijn hier ook nuttige adressen in opgenomen.

De evaluatie van het maaibeleid in de Haarlemmermeer

De zomer van 2000 heeft een totaal van 26 groeiplaatsen opgebracht (een half uur lopen van mijn huis) met de volgende orchideeën:

Gewone en Gevlekte rietorchis (*Dactylorhiza praetermissa*), (waarschijnlijk) Gevlekte orchis (*Dactylorhiza maculata*), Breedbladige wespenorchis (*Epipactis helleborine*), Moeras-wespenorchis (*Epipactis palustris*). De gemeente heeft e.e.a. geregistreerd en in kaart gebracht.

Begin september 2000 bleek de evaluatie niet op de agenda te staan van de raadscommissie. Wel stond voor 14 september geagendeerd: beantwoording brief mw. De Regt.

Dit was de beloofde discussie, dus vroeg ik spreektijd aan. Gesteund door De Heimanshof, heb ik de commissie herinnerd aan de toezegging van de wethouder voor een evaluatie van het maaibeleid. Dat het niet als zodanig op de agenda stond, was heel begrijpelijk. De politieke discussie over de bescherming van de orchideeën is immers afgesloten door beschermende maatregelen op te nemen in de Wet. Ik heb mijn teleurstelling uitgesproken over het feit dat moeite moet worden gedaan om aandacht voor beschermde planten te krijgen. Uiteindelijk heeft de wethouder wederom een evaluatie moeten toezeggen. Deze zou begin januari 2001 plaatsvinden, maar uiteindelijk is dit 1 maart geworden.

Toch (enig) resultaat, een begin

Alle maaibestekken zijn inmiddels aangepast en er is ruimte voor het opnemen van nieuwe groeiplaatsen. Samen in een gesprek met de betreffende ambtenaar, de stadsecoloog (voor de buitenruimten), en de heer Ton Engelman (Heimanshof) is overeengekomen dat de bermen tot 2 meter uit de slootkant ecologisch gemaaid worden in de gehele polder, zo mogelijk tot 4 meter (ecologisch maaien betekent: eind augustus maaien, dus één keer per jaar en het maaisel verwijderen). Dit geldt voor beheerszone 3 (zo noemen ze hier de bermen). Op 1 maart is de raadscommissie Openbare Werken op de hoogte gesteld.

Zonder de steun en deskundigheid van De Heimanshof en de KNNV zou dit resultaat nooit behaald zijn.

Dit voorjaar (2001) zijn in de inventaris opgenomen: de Grote keverorchis (*Listera ovata*) met meer dan 250 exemplaren en 25 bloeiende exemplaren van de Vleeskleurige orchis (*Dactylorhiza incarnata*).

Nooit af

De grootste bedreiging van de groeiplaatsen van beschermde plantensoorten is niet het plukken van een enkel exemplaar, maar grootschalige bedreiging, zoals ontwatering, vermesting, verkeerd beheer door onwetendheid en de steeds oprukkende verstedelijking.

Eén lichtpuntje is er wel: veel orchideeën houden van nieuw ingerichte gebieden met waterpartijen.

In april 2001 heb ik tijdens het uitlaten van mijn hond vlakbij mijn huis de Grote keverorchis ontdekt in een berm. In het bedreigde Wandelbos in het centrum van Hoofddorp groeit eveneens de Grote keverorchis. Met een bioloog heb ik op een zeer warme zaterdagmiddag met bermuda aan tussen de brandnetels keverorchissen geteld; ruim 250! Op 10 mei 2001 heb ik hierover een brief aan B&W van Haarlemmermeer geschreven en natuurlijk een groot aantal afschriften aan anderen met het verzoek een reactie te geven aan B&W.

Ik weet niet of hiermee een nieuw aan te leggen verbindingsweg tegengehouden kan worden; dat moet de komende maanden blijken.

Natuurbescherming gaat niet vanzelf en is nooit af.

Mevr. R. de Regt

Graan voor Visch 15403

NL-2132 EG Hoofddorp

Naschrift van de redactie

De hierboven geschetste gang van zaken staat helaas niet op zichzelf. De ervaringen kunnen in zekere zin exemplarisch genoemd worden. Onverschilligheid, onwil of onkunde op lokaal niveau monden niet zelden uit in een verkeerd of zelfs onwettig gemeentelijk groenbeheer. Het maakt niet uit of beschermde planten hiervan het slachtoffer worden dan wel moeten wijken voor vermeende economische belangen (b.v. havenaanleg). [D.W.W.]